

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 8 (1990)

Klaus Belke - Norbert Mersich, Phrygien und Pisidien (Tabula Imperii Byzantini 7)

Νίκος Α. Γκιολές

doi: [10.12681/deltiokms.242](https://doi.org/10.12681/deltiokms.242)

Copyright © 2015, Νίκος Α. Γκιολές

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Γκιολές Ν. Α. (1990). Klaus Belke - Norbert Mersich, Phrygien und Pisidien (Tabula Imperii Byzantini 7). *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 8, 261–263. <https://doi.org/10.12681/deltiokms.242>

Klaus Belke - Norbert Mersich, *Phrygien und Pisidien (Tabula Imperii Byzantini 7)*, Βιέννη 1990, σσ. 462, εικόνες 161 και 2 χάρτες.

Ὁ ἕβδομος τόμος τῆς σειρᾶς *Tabula Imperii Byzantini* πού ἐκδίδει ἡ Αὐστριακὴ Ἀκαδημία Ἐπιστημῶν ὑπὸ τὴν ἐποπτεία τοῦ διαπρεποῦς βυζαντινολόγου καὶ ἀκαδημαϊκοῦ Herbert Hunger, παρουσιάζει δύο σημαντικὲς περιοχὲς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὴ Φρυγία καὶ τὴν Πισιδία. Ἐκτίθεται ἐδῶ ἡ ἱστορικὴ γεωγραφία τῶν περιοχῶν στὴ μακραίωνη βυζαντινὴ περίοδο μὲ βάση τὶς ἱστορικὲς μαρτυρίες καὶ ἐξαντλητικὴ ἐκμετάλλευση τῶν ἀρχαιολογικῶν καταλοίπων πού ἔχουν ἐπιβιώσει ὡς σήμερα.

Μετὰ ἀπὸ σύντομο πρόλογο ἀκολουθεῖ τὸ ἐπεξηγηματικὸ κεφάλαιο, ὅπου παρατίθενται καὶ σχολιάζονται τὸ σύστημα πού ἀκολουθήθηκε γιὰ τὴ μεταγραφή στὸ λατινικὸ ἀλφάβητο τῶν ἑλληνικῶν, τουρκικῶν καὶ ἀραβικῶν λέξεων, ὁ τρόπος δόμησης τῶν λημμάτων καὶ τὰ χαρτογραφικὰ σύμβολα. Παρατίθεται στὴ συνέχεια κατάλογος τῶν εἰκόνων καὶ οἱ βραχυγραφίες τῆς πλούσιας βιβλιογραφίας.

Ἀπὸ τῆ σ. 43 ἀρχίζει ἡ ἑκτενὴς εἰσαγωγή πού χωρίζεται σὲ ἐπτά ἐνότητες καὶ κάθε ἐνότητα σὲ ἐπιμέρους κεφάλαια. Στὴν πρώτη ἐνότητα (σσ. 45-51) γίνεται ἀναδρομὴ στὰ ἱστορικὰ-γεωγραφικὰ ὄρια τῶν περιοχῶν πού ἐξετάζονται καὶ ἐπισημαίνονται οἱ ἀλλαγὲς πού ὑπέστησαν κατὰ καιροὺς καθὼς καὶ οἱ διαφορετικὲς ὀνομασίες πού πῆραν. Ὁ διαμελισμὸς τῶν ἀρχαίων αὐτῶν ἐπαρχιῶν μεταξὺ τῶν νέων διοικητικῶν περιφερειῶν, τῶν θεμάτων, στὴ διάρκεια τοῦ ὀγδοῦ αἰῶνα εἶχε ἀποτέλεσμα τὴν ἐγκατάλειψη τῶν ἀρχαίων ὀνομασιῶν, οἱ ὁποῖες πλέον σποραδικὰ μόνο ἀναφέρονται στὶς πηγές. Ἀκολουθεῖ (σ. 52 καὶ ἐξῆς) ὁ γεωγραφικὸς προσδιορισμὸς τῶν περιοχῶν τῆς Φρυγίας καὶ Πισιδίας μέσα στὰ πλαίσια τοῦ σημερινοῦ τουρκικοῦ κράτους. Ἐκτίθεται ἡ γεωφυσικὴ μορφολογία τῆς περιοχῆς (ἡ διαμόρφωση τοῦ ἐδάφους, τὰ βουνά, οἱ λίμνες, τὰ ποτάμια καὶ τὸ κλίμα). Στὴ συνέχεια (σ. 62 καὶ ἐξῆς) συζητοῦνται οἱ πλουτοπαραγωγικὲς δυνατότητες τῆς περιοχῆς πού ἔχουν ἄμεση σχέση μὲ τὴ γεωγραφικὴ μορφολογία καὶ τὸ κλίμα. Ἡ οἰκονομικὴ κατάσταση κάθε περιοχῆς πού κυρίως εἶναι ἀγροκτηνοτροφικὴ καὶ ἐμπορικὴ καὶ ἐν μέρει μεταλλευτικὴ ἔχει ἄμεση ἐπίδραση στὴν πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὴν κατανομὴ του σὲ οἰκισμοὺς. Χρησιμοποιοῦνται γιὰ τὴν οἰκονομικὴ καὶ δημογραφικὴ σκιαγράφηση οἱ γραπτὲς μαρτυρίες πού ἀναφέρονται σὲ φημισμένα προϊόντα καὶ ἐμποροπανηγύρεις. Ἐξετάζονται οἱ αὐξομειώσεις τοῦ πληθυσμοῦ ἐξ αἰτίας φυσικῶν καταστροφῶν, λοιμῶν καὶ λιμῶν, καθὼς καὶ οἱ περιστασιακὲς προσπάθειες τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας γιὰ ἐνίσχυση τοῦ ἀνθρώπινου δυναμικοῦ μὲ τὴ μετοίκηση πληθυσμῶν ἀπὸ τὸ βαλκανικὸ χῶρο, κυρίως Σλάβων. Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνα μεγάλα

ἀστικά κέντρα τῆς Φρυγίας καὶ Πισιδίας καταστρέφονται ἀπὸ τὶς εἰσβολὲς τῶν Σελτζούκων καὶ σταδιακὰ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ αὐξάνουν τὸ τουρκικὸ στοιχεῖο.

Ἀπὸ τῆ σ. 71 ἀρχίζει ἡ ἀναδρομὴ στὴν ἱστορία τῶν περιοχῶν ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότατους χρόνους μέχρι τὴν ὀριστικὴ πλέον ἐπιβολὴ τῆς κυριαρχίας τῶν Τούρκων τὸν δέκατο τρίτο αἰώνα. Διερευνᾶται τὸ πρόβλημα τῆς καταγωγῆς τῶν λαῶν ποὺ κατοίκησαν ἐδῶ, ἡ διοικητικὴ τους ὀργάνωση, ἡ σχέση μὲ τοὺς πέριξ λαοὺς καὶ ἐκτίθενται τὰ γεγονότα ποὺ διαδραματίστηκαν στὴν περιοχὴ. Ἡ μελέτῃ χωρίζεται σὲ ἱστορικὲς ἐνότητες, οἱ ὁποῖες ὀριοθετοῦνται ἀπὸ τὴν εἰσβολὴ νέων λαῶν στὴν περιοχὴ τῶν Ἀράβων στὰ μέσα τοῦ ἑβδόμου αἰώνα καὶ τῶν Σελτζούκων Τούρκων ποὺ θὰ κυριαρχήσουν στὴν περιοχὴ μετὰ τὴ μάχη τοῦ Ματζικέρτ τὸ 1071. Τέλος διερευνῶνται οἱ ἀλλεπάλληλες προσπάθειες τῶν Βυζαντινῶν γιὰ ἀνάκτηση ὀρισμένων περιοχῶν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ μέχρι τὸν πρῶμο δέκατο τρίτο αἰώνα ποὺ κυριαρχοῦν ὀριστικὰ πλέον οἱ Τούρκοι.

Ἀπὸ τῆ σ. 125 ἀρχίζει ἡ ἐξέταση τῆς πορείας τοῦ Χριστιανισμοῦ στὴν περιοχὴ καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὀργάνωσή της. Ἰδιαίτερα διεξοδικὴ εἶναι ἡ διαπραγμάτευση τῆς αἵρεσης τοῦ Μοντανισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐμφανίστηκε στὴ Φρυγία τὸν δεῦτερο αἰώνα καὶ εἶχε πλατιά ἐξάπλωση στὴ Μικρὰ Ἀσία. Αἵρεση τὴν ὁποία πολέμησε σκληρὰ ἡ ἐκκλησία σὲ συνεργασία μὲ τὴν πολιτεία. Ἀκολουθεῖ ἡ μελέτῃ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὀργάνωσης τῆς περιοχῆς μέχρι καὶ τὸν δέκατο τέταρτο αἰώνα.

Ἀπὸ τῆ σ. 139 καὶ ἐξῆς μελετᾶται τὸ ὀδικὸ σύστημα. Οἱ βασικὲς ὀδικὲς ἀρτηρίες τῆς ὑστερης ἀρχαιότητος συνεχίζουν νὰ εἶναι σὲ χρῆση καὶ τὸ Μεσαίωνα. Στὴν ἀποκατάσταση τοῦ ὀδικοῦ δικτύου χρησιμοποιοῦνται ἡ *Tabula Pentingeriana* καὶ ἀραβικὸ ὀδοπορικὸ σὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς ἱστορικὲς μαρτυρίες καὶ τὰ λίγα ἀρχαιολογικὰ κατάλοιπα ποὺ ἐπισημάνθηκαν.

Σὲ τμῆμα τῆς εἰσαγωγῆς ἐξετάζεται τὸ ὄχυρωματικὸ σύστημα τῆς περιοχῆς. Τὰ κάστρα ποὺ εἶναι γνωστὰ ἀπὸ τὶς πηγές καὶ τὰ λίγα τῶν ὁποίων σώζονται ἐρείπια.

Ἀπὸ τῆ σ. 167 ἀρχίζει τὸ κύριο μέρος τῆς μελέτης, ὁ λεηματικὸς κατάλογος τῶν ἱστορικῶν πόλεων καὶ θέσεων τῆς περιοχῆς. Ἀναφέρονται μὲ ἀλφαβητικὴ σειρά οἱ ἑλληνικὲς ὀνομασίες τῶν θέσεων ποὺ εἶναι γνωστὲς ἀπὸ τὶς πηγές ἢ ἔχουν ταυτισθεῖ μὲ ἀκρίβεια. Παρατίθενται συνάμα καὶ οἱ σημερινὲς τουρκικὲς ὀνομασίες. Στὶς περιπτώσεις ποὺ ὑπάρχουν ἀρχαιολογικὰ κατάλοιπα καὶ δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ταύτιση μὲ ἀπὸ τὶς πηγές, γνωστὸ χῶρο ἀναγράφεται τὸ σημερινὸ τουρκικὸ τοπωνύμιον. Προσδιορίζεται ἐπακριβῶς ἡ θέση μὲ χιλιόμετρικὲς ἀποστάσεις ἀπὸ παρακείμενα σημαντικὰ τοπωνύμια. Παρατίθενται ἐπιγραμματικά, ὅπου ὑπάρχουν, οἱ ἱστορικὲς μαρτυρίες καὶ τὰ ἀρχαιολογικὰ κατάλοιπα ποὺ ἐπισημάνθηκαν μὲ τὴ σχετικὴ βιβλιογραφία.

Τὸ βιβλίον κλείνει μὲ δύο εὔρητηρια: ἓνα γενικὸ ὀνομάτων καὶ πραγμάτων καὶ ἓνα τοπωνυμίων. Οἱ ἀναφορὲς σὲ ἐπισημανθέντα ἀρχαιολογικὰ κατάλοιπα

πα συμπληρώνονται σε μεγάλο ποσοστό με 161 εικόνες και δύο χάρτες. Συνολικά θεωρούμενο το έργο διακρίνεται από τις ἀρετές τῆς σειρᾶς στὴν ὁποία ἐντάσσεται, τὴν ἀκριβολογία καὶ τὴν ἐμβρίθεια, πού διακρίνουν τὸ γερμανικὸ ἐπιστημονικὸ πνεῦμα. Πρόκειται γιὰ μνημειῶδες ἔργο ἀναφορᾶς γιὰ τὶς Μικρασιατικὲς ἐπαρχίες τῆς Φρυγίας καὶ τῆς Πισιδίας καὶ ἀπαραίτητο βοήθημα γιὰ κάθε μελετητὴ τῆς ἱστορίας, τῆς ἱστορικῆς γεωγραφίας καὶ τῆς ἀρχαιολογίας τῶν περιοχῶν αὐτῶν.

N.A. ΓΚΙΟΛΕΣ

Henry Roseveare, *Markets and Merchants of the Late Seventeenth Century. The Marescoe - David Letters 1668-1680*, Oxford: Oxford University Press, 1987, σσ. 668.

Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν ἐρευνητὴ τῆς οἰκονομικῆς ἱστορίας τῆς Ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας παρουσιάζει τὸ παραπάνω βιβλίο, τὸ ὁποῖο περιέχει 480 ἐπιστολὲς μαζὶ με μιὰ εἰσαγωγή τοῦ συγγραφέα. Αὐτὲς ἐπιλέχθηκαν ἀπὸ ἓνα σύνολο 10.000 περίπου γραμμάτων, πού ἀποτελοῦν τὴν ἀλληλογραφία τῶν Charles καὶ Leonora Marescoe καθὼς καὶ τοῦ Jacob David —στοὺς ὁποίους ἀνήκε ἐμπορικὴ ἐταιρεία στὸ Λονδίνο— με τοὺς ἀντιπροσώπους καὶ τοὺς συνεργάτες τους σὲ διάφορες εὐρωπαϊκὲς καὶ ἀσιατικὲς πόλεις. Ἀπὸ τὶς σαράντα τέσσερις ἐπιστολὲς πού ἀφοροῦν στὴν Ἀνατολή ἔχουν ἐκδοθεῖ μόνο οἱ δεκαοκτώ, γραμμένες ἀνάμεσα στὰ 1675-1678.

Οἱ ἀγγλο-ὀθωμανικὲς ἐμπορικὲς σχέσεις ἀποτελοῦν ἓνα θέμα στὸ ὁποῖο δὲν ἔχουν ἀφιερωθεῖ πολυάριθμες μελέτες. Ἡ πρώτη μονογραφία, ὕστερα ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Alf. Wood, *A History of the Levant Company*, Ὁξφόρδη 1953, δημοσιεύεται μόλις τὸ 1977 ἀπὸ τὴν Suzan Skilliter, *William Harbor and the Trade with Turkey, 1578-1582*, Ὁξφόρδη. Τὸ ἐνδιαφέρον τῶν δυτικῶν ἐρευνητῶν γιὰ τὸ συγκεκριμένο θέμα ἦταν μικρότερο ἀπὸ αὐτὸ τῶν τούρκων συναδέλφων τους. Ἀλλὰ τὰ λίγα τουρκικὰ ἄρθρα γιὰ τὶς ἐμπορικὲς σχέσεις τῶν δύο κρατῶν, ἐξαιτίας τῆς γλώσσας, ἔγιναν ἐλάχιστα γνωστὰ ἔξω ἀπὸ τὴ χώρα τους.

Ἡ ἔκδοση τῆς ἀλληλογραφίας ἀνάμεσα στὴν ἀγγλικὴ ἐταιρεία με ἔδρα τὸ Λονδίνο καὶ τοὺς πράκτορες τῆς στὴν Ἀνατολή (Χαλέπι, Σμύρνη, Κωνσταντινούπολη), συμβάλλει στὴ συμπλήρωση τῆς εἰκόνας τοῦ μεταξὺ τους ἐμπορίου ἀλλὰ καὶ θίγει μιὰ πλευρὰ του ὅχι ἰδιαίτερα γνωστή. Ἐνῶ ὁ Wood με τὸ πρῶμο ἀλλὰ ὅχι ξεπερασμένο βιβλίο του μελετᾷ τὴν ἐπίσημη πλευρὰ τῶν ἀγγλο-ὀθωμανικῶν ἐμπορικῶν σχέσεων, ὅπως ἐκφράζεται μῆσα ἀπὸ τὴν ἰστορία τῆς ἐταιρείας πού κατεῖχε τὸ μονοπώλιο αὐτοῦ τοῦ ἐμπορίου, καὶ ἡ